

Evaluatie lokale klusteam

Inwoners ondersteunen met kleine
energiebesparende maatregelen

Ceder Ruesen
Raunieck Hendriks

Versie: afgerond
26-09-2024

Definities

Energiearmoede = Een huishouden dat te maken heeft met een laag inkomen in combinatie met een hoge energierekening en/of een woning van slechte energetische kwaliteit.

Energiearmoedekloof = Het bedrag in euro's dat nodig is om een huishouden uit de energiearmoede te halen, dus de afstand tussen het actuele niveau van energiearmoede en de energiearmoedegrens.

Energieadviseur = Adviseert bewoners over verduurzamingsmaatregelen van de woning en informeert over subsidiemogelijkheden en organisaties die maatregelen kunnen realiseren.

Energiecoach = Onafhankelijk persoon, die huishoudens voorziet van inzicht in energieverbruik en mogelijkheden voor energiebesparing. Verbeterd de woning met kleine energiebesparende maatregelen en geeft de bewoner advies over energiezuinig gedrag.

Energiefixer = Iemand die wordt ingezet om huishoudens in energiearmoede te ondersteunen bij het verduurzamen van hun woning. Ze worden ook wel klussers of energiehulp genoemd en verbeteren de woning met kleine en grotere energiebesparende maatregelen, zoals waterzijdig inregelen en het dichten van kieren en naden.

Hoge energierekening = hoger dan gemiddelde energierekening van een woning met energielabel C (basisjaar 2019).

Laag inkomen = Gestandaardiseerd besteedbaar huishoudinkomen niet hoger dan 130% van de lage inkomensgrens.

Lage energetische kwaliteit = Een woning met een verwacht energieverbruik hoger dan het gemiddelde verwachte energieverbruik voor woningen met energielabel C (basisjaar 2019).

Onderconsumerende huishouden = Huishouden dat vanwege financiële problemen minder energie consumeert dan nodig om in de eigenlijke energiebehoefte te voorzien.

Weinig investeringsmogelijkheden = huurders (zij zijn afhankelijk van de verhuurder) of woningeigenaren met onvoldoende financiële capaciteit voor verduurzaming (het inkomen <130% van de lage inkomensgrens of als het financieel vermogen plus de woningoverwaard < 40 duizend euro).

Zeer lage energetische kwaliteit = Een woning waarvan de energiekwaliteit behoort tot de laagste 15% (voornamelijk energielabel F en G).

Inhoud

Definities	2
1. Aanleiding	4
2. Ontwikkelingen en kenmerken van energiearmoede	5
2.1 Ontwikkelingen van energiearmoede in de provincie Utrecht	5
2.2 Inzichten uit nationaal onderzoek	7
2.3 Beleidsontwikkelingen energiearmoede	8
3. Provinciale projecten	8
3.1 Energie in Smitsveen	8
Project beschrijving	8
Project resultaten	8
Geleerde lessen	9
3.2 Kanaleneiland	9
Projectbeschrijving	9
Projectresultaten	9
Geleerde lessen	10
3.3 FIXbrigades.....	10
Projectbeschrijving	10
Projectresultaten	10
Geleerde lessen	11
4. Geleerde lessen	12
4.1 Samenwerking.....	12
4.2 Uitvoering.....	13
5. Conclusie	15
Bronnen	16
Bijlage	I
1. Overzicht energiearmoede per gemeente.....	I
2. Overzicht Noodfonds Energie aanvragen.....	II
3. Overzicht provinciale initiatieven voor het tegengaan van energiearmoede	VII

1. Aanleiding

Energiearmoede bestaat uit een verband tussen armoede en de kosten van energie. De sterk gestegen kosten van levensonderhoud, met name energie, duwen steeds meer mensen in armoede. Deze mensen raken in armoede door stijgende kosten en mensen die al in armoede leven kunnen stijgende kosten niet betalen. Er is sprake van energiearmoede als een huishouden te maken heeft met een laag inkomen in combinatie met een hoge energierekening en/of een woning van slechte energetische kwaliteit (TNO, 2021). Daarnaast is er nog het verschijnsel van onder consumerende huishoudens met verborgen energiearmoede. Onderconsumerende inwoners proberen geld te besparen door bijvoorbeeld de kachel lager te zetten, extra lagen kleding aan te doen of apparatuur minder te gebruiken omdat zij bang zijn voor een hoge energierekening. Dit gaat vaak ten koste van hun wooncomfort en kwaliteit van leven (TNO, 2024b).

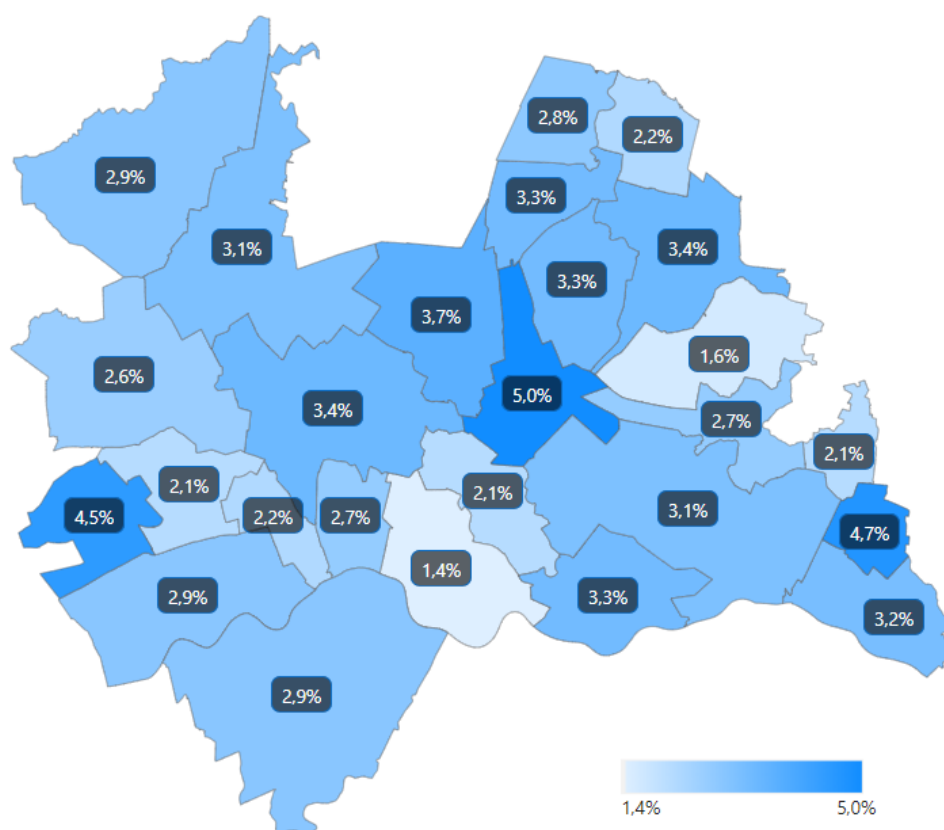
De energiecrisis van 2022 heeft laten zien hoe kwetsbaar veel huishoudens zijn bij een abrupte stijging van de energieprijzen. Daarom zijn er door het Rijk begin 2022 middelen ter beschikking gesteld door middel van een specifieke uitkering (SPUK Energiearmoede) aan alle gemeenten in Nederland om huishoudens die kampen met energiearmoede te ondersteunen met energiebesparende maatregelen. Maatregelen die ingezet kunnen worden zijn onder andere kleine en grote isolerende acties, een witgoedregeling en de inzet van energiefixers en -coaches. Gemeenten hebben tot 31 december 2024 om de middelen uit te geven, hierna is er geen nieuwe SPUK-regeling aangekondigd en zij bepalen grotendeels zelf hoe ze deze middelen besteden. Primair is het de rol van gemeenten om inwoners te helpen bij het terugdringen van energiearmoede. De provincie heeft hierin geen bevoegdheid, maar vindt het van belang om gemeenten bij deze taak te ondersteunen. Ook heeft het terugdringen van energiearmoede verschillende sociaaleconomische voordelen en kan het bijdragen aan het versnellen van de energietransitie. Daarom heeft de provincie Utrecht een paragraaf opgenomen in de Uitvoeringverordening subsidie Energietransitie provincie Utrecht (USET 2021), waardoor er subsidie verstrekt kan worden voor het uitvoeren van inclusieve projecten gericht op het treffen van energiebesparende maatregelen.

Met behulp van de provinciale middelen zijn er drie projecten in de provincie Utrecht uitgevoerd die zich richten op het bieden van bespaaradvies en het uitvoeren van kleine energiebesparende maatregelen zoals het dichteren van kieren bij het kozijn, het aanbrengen van een dorpel tegen de tocht en het plaatsen van folie achter een radiator. Dit zijn de projecten Energie in Smitsveen, Inclusieve energietransitie Kanaleneiland en de FIXbrigades. In dit onderzoek geven we een overzicht van deze projecten, om zo de resultaten inzichtelijk te maken en met gemeenten de geleerde lessen te delen. Daarbij is ook gekeken naar bestaand onderzoek op nationaal niveau van onder meer TNO en CBS.

2. Ontwikkelingen en kenmerken van energiearmoede

2.1 Ontwikkelingen van energiearmoede in de provincie Utrecht

TNO heeft energiearmoede in Nederland in kaart gebracht met het rapport 'Energiearmoede in Nederland 2019-2023' (TNO & CBS, 2024) en de bijbehorende interactieve kaart¹. Hierin is per gemeente en per wijk te zien wat de ontwikkelingen rondom energiearmoede zijn voor de periode 2019 tot 2023. In 2023 waren er naar schatting 396 duizend energiearme huishoudens Nederland, waarvan 17,5 duizend in de provincie Utrecht. Op basis van de cijfers van TNO is per gemeente in de provincie Utrecht op een rij gezet hoeveel procent van de inwoners wonen in energiearmoede, dit overzicht vind je in figuur 1. Te zien is dat gemeente Houten het laagste percentage energiearme huishoudens heeft met 1,4% en gemeente Zeist het hoogste percentage met 5,0%. Een totaaloverzicht per gemeente over de jaren is te vinden in bijlage 1.

Figuur 1 Energiearmoede percentage per gemeente in 2023

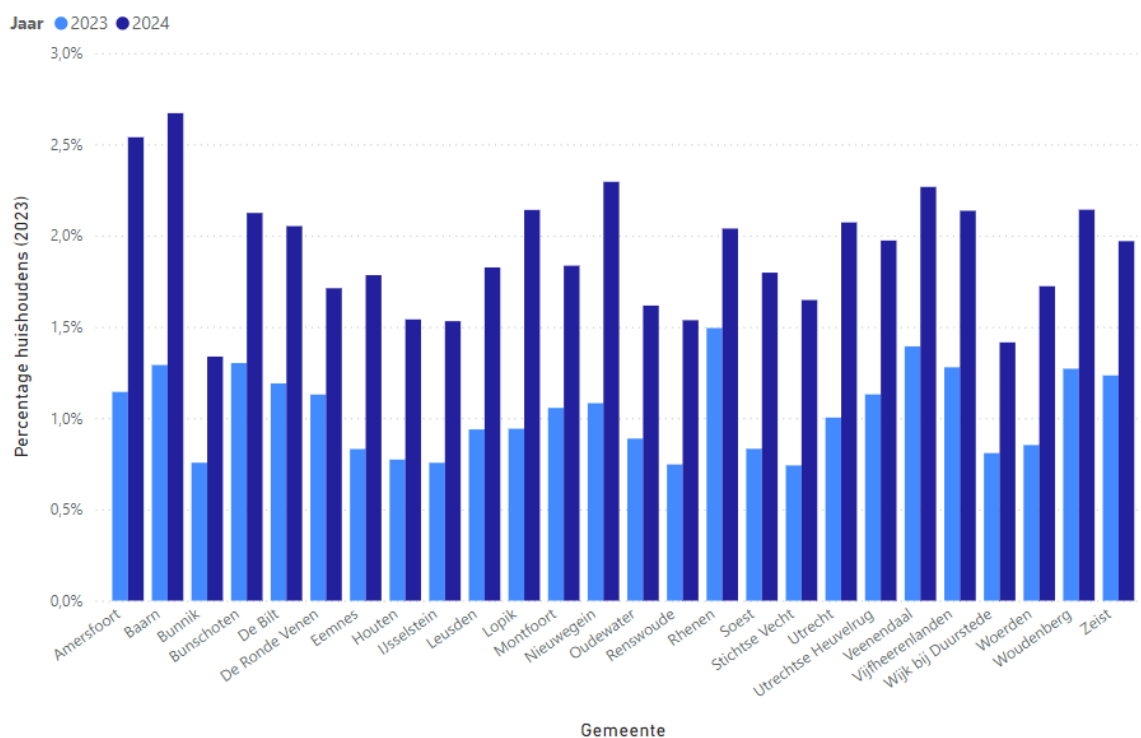
In de periode van 2019 tot 2023 is in het algemeen te zien dat energiearmoede procentueel is afgenomen. Tussen 2019 en 2020 was er in de provincie Utrecht sprake van een relatief sterke daling van 10,5% naar 6,5% als gevolg van een daling van de energieprijzen, een afname van het aantal energetisch slechte woningen, een lage inflatie en coronasteunmaatregelen. In de jaren 2020 en 2021 bleef het niveau van de energiearmoede vrijwel constant, om vervolgens te dalen van 7% in 2021 naar 3,1% in 2022. Deze daling is het gevolg van de enorme energiebesparing door huishoudens in reactie op de hoge energieprijzen, in combinatie met financiële

¹ [TNO Energiearmoede kaart Nederland](#)

compensatie van energiekosten door de overheid. Naar verwachting is in 2023 het aantal energiearmoede huishoudens iets gestegen naar 3,2%, als gevolg van de sterk gestegen energieprijzen. De compensatiemaatregelen hebben het effect van de hogere prijzen geremd in 2023, maar niet geheel weggenomen.

Eén van de compensatiemaatregelen die hebben bijgedragen aan het tegengaan van energiearmoede is de Specifieke Uitkering (SPUK) energiearmoede. Met deze regeling heeft de overheid begin 2022 voor het eerst 150 miljoen euro uitgekeerd aan gemeenten en in juli 2022 is daar nog eens 150 miljoen bijgekomen om de energierekening van huishoudens in Nederland te verlagen. Deze maatregel is waarschijnlijk een eenmalige actie geweest als reactie op de energiecrisis, er is dan ook nog geen nieuwe SPUK-regeling aangekondigd. Naast de SPUK-regeling zijn er ook andere compensatiemaatregelen ontwikkeld om inwoners in energiearmoede te helpen. In 2022 en 2023 ontvingen inwoners met een laag inkomen een energietoeslag. Ook is in 2023 een prijsplafond van kracht geweest; een maximaal tarief voor een bepaald verbruik. Huishoudens zijn op deze manier beschermd tegen hoge marktprijzen tot een maximum verbruik.

In het voorjaar van 2023 en januari tot en met maart 2024 heeft het Tijdelijk Noodfonds Energie financiële hulp geboden aan huishoudens in energiearmoede. Om in aanmerking te komen voor ondersteuning bij het betalen van de energierekening mocht een huishouden maximaal 200 procent van het bruto sociaal minimum verdienen. De energierekening moest minimaal 8 tot 10 procent van het bruto-inkomen per maand zijn. Het aantal aanvragen, hoe deze zijn verdeeld over Nederland en de verstrekte middelen zijn terug te vinden op het [Noodfonds Energiedashboard](#). In figuur 2 is de verdeling van huishoudens in Utrechtse gemeenten in 2023 en 2024 die een aanvraag hebben ingediend weergegeven. Uit de gegevens blijkt dat in 2024 meer inwoners een aanvraag hebben ingediend in vergelijking met 2023. Een reden hiervoor kan het wegvallen van de energietoeslag en het prijsplafond in 2024 zijn.

Figuur 2 Relatieve aantal aanvragen van huishoudens voor Noodfonds Energie per gemeente in de provincie Utrecht

Gemeente	2023	2024
Amersfoort	1,14%	2,54%
Baarn	1,29%	2,67%
Bunnik	0,76%	1,34%
Bunschoten	1,30%	2,12%
De Bilt	1,19%	2,05%
De Ronde Venen	1,13%	1,71%
Eemnes	0,83%	1,78%
Houten	0,77%	1,54%
IJsselstein	0,76%	1,53%
Leusden	0,94%	1,83%
Lopik	0,94%	2,14%
Montfoort	1,06%	1,84%
Nieuwegein	1,08%	2,29%
Oudewater	0,89%	1,62%
Renswoude	0,75%	1,54%
Rhenen	1,49%	2,04%
Soest	0,83%	1,80%
Stichtse Vecht	0,74%	1,65%
Utrecht	1,00%	2,07%
Utrechtse Heuvelrug	1,13%	1,97%
Veenendaal	1,39%	2,27%
Vijfheerenlanden	1,28%	2,14%
Wijk bij Duurstede	0,81%	1,41%
Woerden	0,85%	1,72%
Woudenberg	1,27%	2,14%
Zeist	1,23%	1,97%

Tabel 1: Percentage huishoudens dat per gemeente een aanvraag heeft gedaan voor Noodfonds Energie in 2023 en 2024

De mate waarin huishoudens energiearmoede ervaren, wordt ook wel de energiearmoedekloof genoemd. De energiearmoedekloof verschilt sterk tussen energiearme huishoudens, waarbij de hoogste niveaus van energiearmoede het vaakst te vinden zijn onder huishoudens in woningen met een zeer lage energetische kwaliteit. Onderzoek van TNO (2024e) naar de energiearmoedekloof laat zien dat er weinig gemeenten in de provincie Utrecht zijn die (zeer hoog) scoren op intensiteit of ongelijkheid van energiearmoede. Alleen in de gemeente Zeist is het niveau van energiearmoede relatief hoog. Daarnaast scoort gemeente Eemnes hoog op het relatieve aandeel zeer energiearme huishoudens met een energiearmoedekloof boven de €2000 per jaar.

2.2 Inzichten uit nationaal onderzoek

Uit het onderzoek van TNO en CBS (2024) blijkt dat energiearme huishoudens en onder consumerende huishoudens in Nederland in vergelijking relatief vaak in een meergezinswoning wonen, hieronder vallen flats, galerij- portiek-, beneden- en bovenwoningen, appartementen en woningen boven bedrijfsruimten. Wat betreft het eigenaarschap blijkt dat ongeveer twee derde van deze huishoudens in een corporatiewoning woont. Verder bestaat iets meer dan de helft uit eenpersoonshuishoudens en zijn er relatief veel eenoudergezinnen in energiearmoede. De inkomstenbron van energiearme huishoudens valt grofweg in drie groepen; inkomsten uit werk of onderneming, bijstand of sociale voorzieningen en pensioen.

Onderzoek laat dus zien dat een groot deel van de huishoudens in energiearmoede huurder is. Het is belangrijk hier onderscheid in te maken omdat huurders afhankelijk zijn van de bereidheid en de capaciteit van de verhuurder om hun woning te verduurzamen. Daarnaast zijn er verschillen tussen verhuurders: woningcorporaties verschillen van private verhuurders en onderling verschillen zij ook weer. Er zitten grote verschillen in de vooruitstrevendheid van woningcorporaties en private verhuurders als het gaat om het verduurzamen van de woningvoorraad (TNO, 2020). Dit blijkt ook uit onderzoek naar ervaringen van

huishoudens in energiearmoede (TNO, 2024b) dat laat zien dat huurders vaak blij zijn met verbeteringen aan hun woning maar gebrekkige communicatie en gebrekkige uitvoering van deze maatregelen zorgt voor ontevredenheid. Ook vinden bewoners het kwalijk dat woningcorporaties vaak geen verantwoordelijkheid nemen voor de slechte kwaliteit en het achterstallige onderhoud van hun woning

Huishoudens in energiearmoede hebben baat bij energiecoaches en -fixers omdat zij hulp kunnen bieden met bijvoorbeeld het aankaarten van achterstallig onderhoud bij de verhuurder. Daarnaast helpen kleine energiebesparende maatregelen met het verlagen van de energierekening. Dit zorgt ervoor dat huishoudens minder last hebben van kou, toch, vocht en/of schimmel in de woning wat hun wooncomfort en fysieke gezondheid verbetert. Ook voor het sociale domein hebben energiehulp-projecten positieve effecten. Allereerst creëert een project meerwaarde voor werkzoekenden, mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt of vrijwilligers door opgeleid te worden tot energiecoach- of fixer om advies te geven en biedt hiermee werkgelegenheid. Daarnaast tonen huishoudens, bij een samenwerking tussen de energiecoaches- of fixers en lokale initiatieven zoals een buurtcentrum of de voedselbank, een grotere betrokkenheid in de wijk voor wat betreft het bezoeken van wijkactiviteiten en het doen van vrijwilligerswerk in de wijk wat de sociale cohesie vergroot.

2.3 Beleidsontwikkelingen energiearmoede

Een interessante beleidsontwikkeling in de aanpak van energiearmoede is de samenwerking tussen FIXbrigade NL, Energie Samen en Energiebank NL, namelijk: Lokale Energiearmoede Aanpak (LEA). Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) subsidieert deze aanpak. Sinds januari 2024 is LEA actief. De subsidie loopt tot mei 2025 met de mogelijkheid om de subsidie eenmalig voor één jaar te verlengen. LEA ondersteunt en versterkt lokale initiatieven en initiatiefnemers die kwetsbare huishoudens helpen met energiebesparing en het verduurzamen van hun woning. Het doel is om op zoveel mogelijk plaatsen in Nederland een goed verankerde coachings- en fixingsaanpak op te zetten, waardoor bewoners met energiearmoede structureel worden geholpen.

3. Provinciale projecten

Dit rapport focust, zoals eerder genoemd, op drie initiatieven uit de provincie Utrecht die zich gericht hebben op het uitvoeren van kleine energiebesparende maatregelen; Energie in Smitsveen, Inclusieve Energietransitie Kanaleneiland en de FIXbrigades. Hieronder wordt elk project toegelicht en in bijlage 2 is een samenvatting opgenomen van de initiatieven.

3.1 Energie in Smitsveen

Project beschrijving

Smitsveen is een wijk in de gemeente Soest met grote verschillen in inkomen en een grote diversiteit aan bewoners. Om iedereen mee te kunnen laten doen aan de energietransitie bundelden Stichting Energie Actief Soest, gemeente Soest, het energieloket van de gemeente Soest (Duurzaam Bouwloket), woningcorporatie Portaal, welzijnsstichting Balans, Schuldhulpmaatje Soest en de Hogeschool Utrecht hun krachten. Ze organiseerden acties om energie te besparen en onderzochten wat bewoners zelf kunnen doen of nodig hebben van anderen om mee te doen met de energietransitie. De provincie heeft het gros van de projectkosten betaald, zodat ook andere gemeenten kunnen leren van de lessen uit Smitsveen. Het project is officieel afgerond op 15 mei 2023 en overgedragen aan de wijkbewoners, die het project voortzetten. Op de website [Home - Energie in Smitsveen \(energie-in-smitsveen.nl\)](https://www.energie-in-smitsveen.nl) is meer informatie te vinden over het project.

Project resultaten

Gedurende het project zijn er verschillende klusactie dagen georganiseerd waar vrijwilligers, ondersteund door tolken, energiebesparende producten aanbrachten in flats van bewoners. Daarnaast hebben medewerkers van woningcorporatie Portaal en hun aannemer ook verschillende maatregelen aangebracht. In totaal hebben 750

huishoudens (zowel koop- als huurwoningen) in de wijk kleine energiebesparende maatregelen genomen, zoals het plakken van radiatorfolie en tochtstrips en het installeren van waterbesparende douchekoppen al dan niet met behulp van een voucher ter waarde van €70,-. Hiermee wordt 238.816 kg CO₂ per jaar gereduceerd, onbekend is hoe veel geld bewoners door de maatregelen gemiddeld besparen.

Geleerde lessen

Er zijn verschillende belangrijke lessen geleerd over de samenwerking met meerdere partners en het opzetten en uitvoeren van een energiehulp project. Om de samenwerking te bevorderen zijn zogenaamde koppelkansensessies georganiseerd, welke cruciaal bleken voor het projecten. Partners werden tijdens deze sessies gestimuleerd om hun doelen en verwachtingen te bespreken waardoor de samenwerking een enorme stimulans kreeg. Daarnaast bleek tijdens het traject dat de veronderstelling dat energievouchers bewoners zouden verleiden om energiebesparende maatregelen te nemen onjuist. De energiecrisis leidde bij bewoners niet tot zorgen over energiegebruik, maar tot brede paniek over de totale financiële huishouding. Daarom heeft het project een stroomschema ontwikkelt dat helpt om bewoners zo snel mogelijk in contact te brengen met de hulp die ze nodig hebben. Als blijkt dat een energiecoach nodig is, wordt er gebruik gemaakt van een intakeformulier om de bewoner zo goed mogelijk te kunnen helpen.

Het mee krijgen van bewoners bleek een grote uitdaging te zijn. Geleerd is dat het gaat om het opbouwen van vertrouwen, luisteren naar wat leeft, echte betrokkenheid van bewoners, ontmoetingen en het creëren van een plek/ruimte waar bewoners terecht kunnen. De belangrijkste les voor het opzetten van een klusteam is dat je een wijkaanpak moet beschouwen als een proces van koppelkansen, waar mensen en organisaties bij elkaar gebracht moeten worden. Hierbij is vertrouwen en respect cruciaal, hiervoor is er een routekaart naar vertrouwen ontwikkelt. Een dergelijke gezamenlijke, maar ook brede aanpak biedt mogelijkheden voor de energietransitie die anders onbenut blijven. Bedreigingen en aanbevelingen voor een soortgelijke aanpak zijn uitgewerkt door het project in een overzichtelijk document.

3.2 Kanaleneiland

Projectbeschrijving

Kanaleneiland is een wijk in Utrecht waar mensen met veel verschillende achtergronden wonen, die vaak moeilijk te bereiken zijn. Om iedereen mee te kunnen laten doen met de energietransitie, energiearmoede te bestrijden en tegelijk veel verschillende duurzame effecten beoogt te krijgen is Stichting Technotrend met partners Energie-U, Energiebox Utrecht, Wijkcoöperatie Kanaleneiland, de Beroepentuin en Herman Brood Academie een project gestart. In een traject van 2 jaar (2022-2024) hebben de projectpartners een energieklussendienst opgezet, om met lokale banen energiearmoede te bestrijden. Werkzoekenden in de wijk worden hiervoor benaderd en opgeleid. Daarnaast is participatie voor de energietransitie aangejaagd via het primaire en voortgezet onderwijs om via leerlingen, ouders te betrekken bij de energietransitie. Het project is in mei 2024 afgesloten, maar de Klussendienst blijft bestaan en het uitdelen van energieboxen gaat door. Dit wordt overgenomen door Energiebox en hun energiecoaches blijven actief bezig om mensen uit de wijk te werven. Via deze link is meer informatie te vinden over het project.

Projectresultaten

De energiefixers in opleiding hebben met de Energiebox energiebesparende maatregelen uitgevoerd bij gezinnen en woningen in de wijk. Enkele deelnemers zijn opgeleid tot energiecoach. Zij leerden tijdens de opleiding hoe ze energiebesparingsadviezen kunnen geven aan wijkbewoners. Dit verhoogt de bestrijding van energiearmoede bij een doelgroep die gewoonlijk niet gemakkelijk aan energie- of duurzaamheidsinitiatieven deelneemt. In totaal hebben 400 huishoudens, voornamelijk wonend in sociale huurwoningen, in de wijk kleine energiebesparende maatregelen genomen zoals het plakken van radiatorfolie en isolerend raamfolie en het installeren van ledlampen en waterbesparende douchekoppen. Hiermee besparen de huishoudens gemiddeld 132 euro per jaar op hun energierekening en met behulp van de energiebox kan er 300 kg CO₂ per huishouden bespaard worden.

Geleerde lessen

Er zijn verschillende lessen geleerd over het opleiden van buurtbewoners tot en het werken met energiekussers en -coaches via werktrajecten en kennismakelaars. Een belangrijke les is dat bij het bieden van een vasturencontract gekort wordt op de uitkering van uitkeringsgerechtigden. Het is voor uitkeringsgerechtigden daardoor niet interessant om zichzelf aan te melden voor het opleidingstraject, zij leveren dan immers geld in. Daarom is het belangrijk eerst te onderzoeken hoe kussers en coaches het best ondersteund kunnen worden, tijdens het project bood een vrijwilligerscontract de uitkomst. Daarnaast is het opgevallen dat mannelijke energiekussers of -coaches een drempel waren voor (alleenstaande) moeders om hen binnen te laten. Om deze reden is er een vrouwelijke energiekusser aangenomen. Verder bleek een goede beheersing van Berbers of Arabisch ook van belang in het bereiken van buurtbewoners. Alle opgedane kennis over het werven en opleiden van energiecoaches is opgenomen in de Toolbox: een kwetsbare wijk betrekken via onderwijs. Lees meer op: Toolbox: een kwetsbare wijk betrekken via onderwijs.

De toolbox bundelt niet alleen de kennis opgedaan over energiekussers- en coaches, maar ook alle andere kennis die is opgedaan rondom de inclusieve energietransitie. De toolbox richt zich op het opbouwen van een veerkrachtige en duurzame gemeenschap/samenwerking. Er worden onder andere handvatten en tips gegeven voor het opzetten van een project met verschillende partners. Daarnaast zijn er gedurende het project lessen gegeven over de energietransitie op basisscholen, middelbare scholen en in het beroepsonderwijs. Ook hiervoor zijn tips uitgewerkt. Tot slot worden in de toolbox suggesties gedaan voor het organiseren van extra activiteiten in de buurt. Deze activiteiten zorgen ervoor dat energie en met name energiebesparing meer gaat leven en zichtbaar wordt binnen de gemeenschap. Zorgen ervoor dat energie en met name energiebesparing meer gaat leven en zichtbaar wordt binnen de gemeenschap.

3.3 FIXbrigades

Projectbeschrijving

Begin 2022 heeft Berenschot in opdracht van de provincie een verkenning uitgevoerd naar het opzetten van een FIXbrigade. Tijdens deze verkenning is gemeenten gevraagd of zij interesse hadden in het opzetten van een FIXbrigade. Een merendeel gaf aan hierin geïnteresseerd te zijn. Als gevolg hiervan is de Natuur en Milieufederatie Utrecht (NMU) aangesteld als kwartiermaker FIXbrigade in de provincie Utrecht. Zij zijn samen met Utrechtse gemeenten, de FIXbrigade NL, woningcorporaties, vrijwilligersorganisaties, welzijnsorganisaties en lokale duurzaamheidsinitiatieven aan de slag gegaan in diverse delen van de provincie met het opzetten van FIXbrigades.

FIXbrigades zijn professionele klusteams die gratis kleine en middelgrote energiebesparende maatregelen uitvoeren in slecht geïsoleerde woningen van mensen met een inkomen tot maximaal 140% van het minimuminkomen. Over het algemeen kent de FIXbrigade een 'standaard' aanpak. In overleg met gemeenten wordt gekeken wat het beste past in de desbetreffende wijk. Daarop wordt maatwerk geleverd.

FIXbrigades werken met een leermeester/leerling-constructie. De leermeester is een geschoolde en ervaren vakkracht, de leerlingen (de fixers) zijn meestal mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (statushouders, (voormalig) daklozen, schoolverlaters, mensen met een uitkering) die via de FIXbrigade een leer-werktraject volgen. FIXbrigades dragen hiermee bij aan het voorkomen van (energie)armoede, het terugdringen van CO₂-uitstoot en het opleiden van vakmensen voor de energietransitie.

Projectresultaten

In de provincie Utrecht zijn in 5 gemeenten (Houten, Woerden, IJsselstein, Nieuwegein en Amersfoort) FIXbrigades opgestart en er lijkt ruimte te zijn voor meer. De advisering en ondersteuning voor deze nieuwe brigades is door de NMU overgedragen aan de regiocoördinator Utrecht van de FIXbrigade Nederland. Tot en met april 2024 hebben de Utrechtse FIXteams bij zo'n 1200 huishoudens maatregelen uitgevoerd, zie onderstaande tabel. Voorbeelden hiervan zijn het plaatsen van tochtstrippen, kitten van kieren en installeren van ledlampen en waterbesparende douchekoppen. Dit levert een substantiële energiebesparing van 300 tot 1200 euro per huishouden per jaar op, afhankelijk van de energieprijzen.

Gemeenten	Sinds	Status	2023		2024	
			2023	Q1	Q2	Totaal
Houten	26-08-2023	Lopend	65	23	50	138
Nieuwegein	01-09-2023	Lopend	55	226	218	449
Woerden	01-04-2023	Geëindigd	118	145	161	424
Amersfoort	01-10-2023	Lopend	30	10	50	90
IJsselstein	01-04-2023	Geëindigd	22	40	0	62

Geleerde lessen

De NMU heeft verschillende belangrijke lessen die in het eerste jaar van de Utrechtse FIXbrigade zijn geleerd gebundeld in een [paper](#). Hierin wordt benoemd dat samenwerking met onder andere lokale mensen en organisaties, het sociale domein en woningcorporaties zeer belangrijk is voor het slagen van een energiehulpproject. Een goede samenwerking kan de benadering van de doelgroep vereenvoudigen en het vertrouwen vergroten, lokale initiatieven kennen de mensen immers en woningcorporaties kunnen bijdragen aan het bereiken van huurders. Daarnaast wordt benadrukt dat FIXbrigades geen quick fix zijn, maar dat het opzetten tijd kost. Er moet geïnvesteerd worden in de samenwerking, vertrouwensbanden en werving en advisering. Vaak kampen inwoners met meer problemen dan alleen hun energierekening, er moet daarom een goed verwijssysteem opgezet worden.

Bij het opzetten van een FIXbrigade gaat het ook om het opzetten van een leer- werktraject. Hierbij worden inwoners met afstand tot de arbeidsmarkt gekoppeld aan een leer- werktraject wat bij hen past. Het kan zijn dat gemeenten gebruik maken van sociale uitvoeringsorganisaties. Uitvoeringsorganisaties hebben een breed aanbod aan leerwerktrajecten voor hun cliënten. Hun consultants matchen het aanbod met de cliënten en adviseren hen op basis daarvan een bepaald (leerwerk)traject. Het is belangrijk om de uitwerking van de leerwerktrajecten goed op papier te zetten. Door een concrete uitwerking te maken waarin voldoende toekomstperspectief wordt geboden kan dit ertoe leiden dat de consultants de cliënten adviseren voor het leerwerktraject te kiezen van de FIXbrigade.

Er komt veel kijken bij het opzetten van FIXbrigade. Er worden samenwerkingen gestart met stakeholders of organisaties die helpen in de uitvoering. Als die samenwerking goed loopt, zijn er mooie resultaten te behalen. Het is daarom belangrijk om met deze partijen een gezamenlijk plan/doel te formuleren. Het is aan het samenwerkingsverband om het gezamenlijk plan/doel na te leven. Houd elkaar hierbij aangehaakt. Plan bijvoorbeeld eens per vier weken een overleg in. Het belang van elkaar blijven ontmoeten mag niet onderschat worden.

Een buurtcentrum in de wijk biedt veel mogelijkheden wanneer de FIXbrigade daarvandaan wordt georganiseerd. Buurtcentra zijn vaak een vertrouwd onderdeel van de wijk, waar al arbeidskrachten of vrijwilligers werken die de buurt goed kennen. Dit zorgt voor een laagdrempelige en herkenbare omgeving, wat de betrokkenheid van bewoners kan vergroten. Het kan ook een ontmoetingsplek worden waar bewoners niet alleen geholpen worden met praktische zaken, maar ook hun ervaringen uitwisselen over energiebesparende maatregelen of andere verduurzamingsinitiatieven. Maak gebruik van deze mogelijkheden door het buurtcentrum actief te betrekken bij het opzetten van de FIXbrigade. Denk aan het organiseren van bijeenkomsten, het inzetten van vrijwilligers, en het faciliteren van communicatie met bewoners. In Amersfoort is bijv. De Witte Vlinder de ontmoetingsplek in de wijk. Vanuit De Witte Vlinder worden diverse activiteiten georganiseerd, waaronder de FIXbrigade: [FIXbrigade – De Witte Vlinder \(wittevlinderamersfoort.nl\)](#).

Als er vervolgcacties in de wijk worden opgezet, kan voortgeborduurd worden op de contacten die de Fixbrigade al heeft gelegd. Zo wordt het makkelijker om bewoners te bereiken als het gaat om grotere maatregelen als het renoveren van woningen, het plaatsen van dubbel glas, spouwmuurisolatie en zonnepanelen op het dak.

4. Geleerde lessen

Uit het analyseren van zowel nationale onderzoeken naar energiearmoede in Nederland (TNO, 2020; 2024b; 2024c; 2024d; TNO & CBS, 2024) en kenmerken van effectieve energiehulp (Servicepunt Energie, 2024; Straver et al., 2017; TNO, 2024a; TNO, 2023) als de evaluatie van de provinciale initiatieven Inclusieve energietransitie Kanaleneiland (Stichting Technotrend; z.d.; Energietransitie provincie Utrecht, z.d.), Energie in Smitsveen (Energie in Smitsveen, 2023a; 2023b) en de FIXbrigades (Hoepen & Tanke, 2024; NMU, z.d.) kunnen verschillende lessen getrokken worden. Deze lessen zijn grofweg in te delen in twee categorieën: samenwerking en uitvoering. Samenwerking geeft meer handvatten voor het proces en de organisatie van het opzetten van een project voor energiehulp. Uitvoering gaat vooral over de inrichting van een energiehulp-project, dus hoe de doelgroep het best bereikt kan worden en men achter de voordeur weet te komen.

4.1 Samenwerking

1. *Investeer in de samenwerking en onderlinge relaties van relevante partijen.*

Energiearmoede is een probleem dat raakt aan meerdere thema's raakt. Een multidisciplinaire en meerjarige aanpak bij het bieden van energiehulp in samenwerking met het sociaal domein is nodig om energiearmoede structureel te verhelpen. Vaak is de samenwerking bij een energiehulpproject langdurig of zelfs blijvend, daarom is het belangrijk gedurende het hele project te blijven investeren in de onderlinge samenwerking en aandacht te hebben voor onuitgesproken belangen en interacties.

2. *Koppel verschillende initiatieven aan elkaar en zorg voor afstemming*

Voor het versterken van de samenwerking en om in beeld te krijgen wat relevante partijen kunnen willen betekenen in het project, zowel qua personele als praktische inzet, kan het helpen om met een koppelkansensessie te starten. Bij zo'n sessie worden betrokken partijen bij elkaar gebracht om te kijken hoe elke partij de samenwerking kan versterken en wordt er gezamenlijk vorm en inhoud gegeven aan de samenwerking. Daarnaast kan het helpen om een gezamenlijk plan van aanpak te maken, waar wordt stilgestaan bij de manier waarop er wordt gewerkt, hoe er keuzes worden gemaakt en waar potentiële risico's in de samenwerking liggen.

3. *Start vanuit een gedeelde ambitie én gedeelde doelstelling*

Neem aan de start van de oprichting van een energiehulp-project de tijd om het gesprek te voeren over de ambities en doelstellingen van het project, zodat de betrokken partijen hierover een gedeeld beeld hebben. Blijf ook terugkoppelen op deze ambities en doelen gedurende de uitvoering, waar nodig kunnen ze fungeren als toetssteen bij het maken van keuzes en sturing bieden.

4. *Zorg dat rollen en verantwoordelijkheden duidelijk zijn*

Het gesprek voeren over rollen, taken en verantwoordelijkheden is randvoorwaardelijk voor het slagen van een samenwerking. Bepaal voor de start van het project wie er het mandaat hebben om besluiten te nemen en zorg dat er bij personeelwisselingen een zorgvuldige overdracht van taken, afspraken en verantwoordelijkheden plaatsvindt. Blijf ook hier tijdens de uitvoering over in gesprek.

5. *Maak gebruik van de kennis en ervaring van landelijke organisaties*

Diverse landelijke organisaties, zoals FIXbrigade NL en LEA, hebben de afgelopen jaren enorm veel kennis en ervaring opgedaan. Zij kunnen ondersteuning bieden in onder meer stakeholdermanagement, het aanvragen van financiering en subsidies, het werven, opleiden en bijscholen van (leerling)fixer, communicatie, inkoop van materiaal en gereedschap en het verbeteren en borgen van de kwaliteit van de uitvoering. Het is niet nodig het wiel opnieuw uit te vinden, belangrijk is te bouwen op de kennis en kunde die er nu al is.

4.2 Uitvoering

1. *Werk samen met lokale initiatieven en organisaties om de doelgroep te bereiken bij voorkeur met een wijkaanpak*

Bewoners die kampen met energiearmoede hebben vaak ook andere (financiële) problemen, de kans is dus groot dat andere organisaties of initiatieven uit het sociale domein deze bewoners al op de radar hebben of zelfs al achter de voordeur komen. Met name organisaties of initiatieven die langer dan 5 jaar actief zijn in een gemeente kunnen de (energie)hulp verbeteren omdat zij al beter zicht hebben op bewoners die het meest hulp nodig hebben. Er kan bijvoorbeeld een combinatie worden gemaakt met lopende schuldhulpverleningstrajecten, de voedselbank of wijkteams. Warme contacten en bestaande netwerken van lokale initiatieven maken het bereiken van de doelgroep kansrijker, aansluiten bij bestaande communicatiekanalen kunnen daarbij helpen. Bij een wijkaanpak kunnen lokale initiatieven ook helpen bij het vaststellen waar de kansen liggen.

Daarnaast blijkt uit cijfers van het CBS (2024) dat huishoudens in energiearmoede meestal huurders zijn. Om deze doelgroep te bereiken is een samenwerking met woningcorporaties van groot belang. Zeker in het geval van een wijkaanpak, waarbij bijna altijd veel sociale huurwoningen aanwezig zijn. Woningcorporaties hebben vaak beter zicht op de energetische kwaliteit van woningen, maar ook op bewoners en zijn goed in staat om huurders te bereiken. Verder kunnen er met de woningcorporatie afspraken gemaakt worden over de kosten van materialen en kan in samenwerking met energiecoaches of -fixers ook achterstallig onderhoud aangepakt worden.

2. *Ga voor persoonlijk contact*

Ondanks dat het arbeidsintensiever is dan flyers en brochures, werkt het goed om deur-tot-deur langs te gaan bij bewoners. Persoonlijk contact is erg belangrijk, flyers verdwijnen vaak in de prullenbak. Houdt hierbij ook rekening met bewoners die de Nederlandse taal niet (goed) machtig zijn. Zorg voor meertaligheid, of gebruik desnoods een vertaaltool. Zorg er daarnaast voor dat er ook vrouwen als energiecoach worden aangetrokken, aangezien sommige bewoners het prettiger vinden om een vrouw naar binnen te laten (zoals alleenstaande vrouwen). Als het contact eenmaal gelegd is, kan deze ook gebruikt worden voor het bereiken van andere bewoners.

Verder is zichtbaarheid erg belangrijk, gebruik aansprekende middelen om bewoners aan te trekken en maak ruimte voor sociale onderdelen zoals koffie/thee of een praatje. Organiseer bijeenkomsten ook altijd in de buurt van bewoners, zoals bij Energie in Smitsveen ook gebeurd is: Door met bakfiets en partytent bij huurflats te gaan staan werd er gesproken met ruim 300 huurders.

3. *Maak gebruik van medebewoners, vrijwilligers of arbeidskrachten met een afstand tot de arbeidsmarkt als energiecoaches/fixers en creëer daarmee lokale werkgelegenheid*

Belangrijk voor de borging is dat bewoners eigenaarschap voelen. Als je bewoners opleidt tot energiecoach of -fixer of ze helpt bij het installeren van producten (door het samen te doen) raken zij meer betrokken bij het project. Hierdoor wordt niet alleen kennis gedeeld, maar leren mensen uit de buurt ook praktische vaardigheden om daarmee kansen te creëren in het werkveld. Belangrijk hierbij is om wel in acht te nemen of bewoners een uitkering hebben en wat de invloed van hun werkzaamheden daarop is.

Vrijwilligers hebben geen winstoogmerk, vaak zijn zij vooral intrinsiek gemotiveerd om bewoners te helpen zonder dat daar een betaling tegenover staat. Zij vinden het vooral belangrijk waardering uit hun werkzaamheden te halen. Daarbij gaan vrijwilligers vaak langer en vaker op bezoek bij bewoners omdat zij niet aan uren gebonden zijn. Verder blijken organisaties die werken met vrijwilligers als energiehulp vaak sterker lokaal ingebed te zijn, waardoor zij bewoners makkelijker weten te vinden en te benaderen.

Daarnaast is gebleken dat energiehulporganisaties die werken met mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt bijdragen aan het vergroten van het vertrouwen in woningcorporaties. Dit zou deels verklaart kunnen worden doordat deze arbeidskrachten sterk gemotiveerd zijn om een vaste plek in de arbeidsmarkt te betreden en hun werk daarom goed uitvoeren.

Commerciële partijen mogen aangehaakt worden, maar belangrijk is dat lokale en maatschappelijke belangen behartigd blijven. Gemeenten kunnen hierin ondersteunen door in hun aanbesteding of samenwerking rekening te houden met de mate waarin een organisatie werkt met vrijwilligers en energiehulp met een afstand tot de arbeidsmarkt. Daarnaast kan er (financiële) ondersteuning worden geboden in het opleiden van deze mensen tot energiecoach- of fixer.

- *Zorg voor een brede kennis en set aan vaardigheden bij energiecoaches of -fixers*

Het stimuleren van energiezuinig gedrag en het uitvoeren van kleine maatregelen vergen verschillende vaardigheden van een energiecoach- of fixer, zowel technisch en educatief als sociaal. Iemand moet helpen bij het installeren van bespaarproducten, begrijpelijke en doelgerichte bespaaradviezen kunnen geven en de intrinsieke motivatie van een bewoner vinden. Belangrijk is dan ook om hierin te investeren, zeker als de energiehulporganisatie gebruik maakt van vrijwilligers en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Een energiecoach heeft baat bij goede opleidingsmogelijkheden: Geef ze de aandacht en middelen die ze verdienen om de kennis, continuering en verbetering van het project te waarborgen. Naast de verschillende vaardigheden die een energiecoach of -fixer nodig heeft in het geven van energiehulp is ook een brede kennis van (financiële) steunmaatregelen nodig. Veel bewoners zijn niet op de hoogte van bestaande regelingen voor het tegengaan van energiearmoede of weten niet hoe ze hier aanspraak op kunnen maken.

"De ideale energiecoach is een schaap met vijf poten, het is een leraar, monteur en maatschappelijk werker in één"

Neem de tijd

Voor het aanpakken van energiearmoede is tijd nodig, een quick fix is vaak niet genoeg om bewoners echt deel te laten nemen. Een energiecoach of -fixer moet eerst het vertrouwen van een bewoner winnen voor zij achter de voordeur komen. Belangrijk is hierbij het gesprek aan te gaan met bewoners, te luisteren naar hun verhalen en te ontdekken wat bewoners belangrijk vinden (hun intrinsieke motivatie). Als men weet wat bewoners nodig hebben om in beweging te komen (zoals vertrouwen, professionele ondersteuning, lokaal advies of geld) kan veel doelgerichtere hulp worden aangeboden.

Daarbij toont onderzoek van TNO (2024a) aan dat meerdere en langere bezoeken (minstens twee keer en totaal meer dan vier uur) van energiecoaches of -fixers bijdragen aan de verbetering van het wooncomfort en de fysieke gezondheid en duurzaam gedrag bevorderen. Meerdere en langere bezoeken maken het mogelijk om de hulp beter af te stemmen op de behoeften van de bewoners en gedragsverandering te bewerkstelligen door regelmatige feedback en herhaling van informatie.

5. Conclusie

Dit rapport biedt een overzicht van geleerde lessen uit nationale onderzoeken en de gesubsidieerde provinciale projecten voor het tegengaan van energiearmoede met behulp van kleine energiebesparende maatregelen. Hiermee worden concrete handvatten gegeven aan gemeenten voor het realiseren van energiehulpprojecten die de energierekening van huishoudens in energiearmoede verlaagt. De factsheet in bijlage 4 draagt hier ook aan bij door een overzicht te geven van documenten en toolboxes voor het optimaliseren van de organisatie en uitvoering van een energiehulpproject. Gemeenten zijn – als opdrachtgever – namelijk bepalend voor de opdracht die een organisatie krijgt en voor de inrichting van een energiehulp project.

De energietransitie is ook een sociale transitie, samenwerking met het sociaal domein en lokale organisaties en woningcorporaties is noodzakelijk om energiearmoede te bestrijden. Er is geen 'one size fits all' oplossing bij het opzetten van energiehulp, gekeken moet worden wat er lokaal nodig is en waar bewoners behoefte aan hebben. Om deze reden is het aan te raden te kiezen voor een wijkaanpak. Een wijkaanpak biedt meer mogelijkheden voor een gezamenlijke en brede aanpak van energiearmoede met partnerschap van maatschappelijke actoren, het verbinden van bewoners en samenwerking tussen beleidsterreinen. Hierin liggen ook verschillende kansen voor het sociale domein zoals het vergroten van de sociale cohesie en voor woningcorporaties in het aanpakken van hun achterstallige onderhoud.

Gebleken in de praktijk is dat een persoonlijk aanpak, waarbij de behoeften van de doelgroep duidelijk in kaart is, goed werkt. Deur-tot-deur en regelmatig contact is belangrijk om mensen mee te krijgen met de energietransitie. Daarnaast helpt het werken met vrijwilligers of mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt vaak goed omdat zij meer (intrinsieke) motivatie hebben om (mede)bewoners te helpen. Vaak zijn zij al bekend in de wijk wat het makkelijker maakt om achter de voordeur van bewoners te komen. Belangrijk is daarbij dat energiecoaches of -fixers ook goed op de hoogte zijn van bestaand maatregelen en subsidies om bewoners verder te kunnen helpen verduurzamen. Ook hebben bewoners baat bij energiehulp die hen kan helpen in het contact met woningcorporaties.

Samenwerking is dus cruciaal voor een inclusievere aanpak van de energietransitie. Samenwerking kost echter ook tijd en vereist een investering van alle deelnemende partijen. Er moet actief gekeken worden naar en gewerkt worden aan onderlinge relaties. Verantwoordelijkheden en rollen van samenwerkende partijen moeten helder zijn, verwachtingen moeten worden uitgesproken en kennis moet geborgd blijven. Werken vanuit gedeelde ambities en doelstellingen ligt hieraan ten grondslag. In het zoeken naar verbinding tussen partijen en het faciliteren hiervan ligt een belangrijke rol voor gemeenten. Daarnaast is lange termijn financiering belangrijk voor het opbouwen van langdurige strategische samenwerkrelaties met lokale partners. Bestrijding van energiearmoede moet dan ook na het aflopen van de SPUK-gelden gestimuleerd blijven worden.

Bronnen

CBS

Centraal Bureau voor de Statistiek (2024, 19 januari). *Vooronderzoek besparingsbereidheid van huishoudens met energiearmoede*. Geraadpleegd van: <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/aanvullende-statistische-diensten/2024/vooronderzoek-besparingsbereidheid-van-huishoudens-met-energiearmoede?onepage=true>

TNO

Mathijssen, S., Held, N., Schuurman-Hess, T. & Goudswaard, A. (2024d). *Toekomstmogelijkheden van energiehulp-organisaties en medewerkers: Tussenrapportage*. TNO. <https://publications.tno.nl/publication/34642818/jeXBaLnj/TNO-2024-P11139.pdf>

Mulder, P., Dalla Longa, F., Croon, T., & TNO Publiek. (2024e). De energiearmoedekloof in Nederland: Een microdata-analyse van het niveau en de ongelijkheid van energiearmoede. In *TNO Publiek* (TNO 2024 R11693; pp. 3–46). TNO. <https://publications.tno.nl/publication/34643138/yulKz7av/TNO-2024-R11693.pdf>

Mulder, P., Dalla Longa, F. & Straver, K. (2021). De feiten over energiearmoede in Nederland: Inzicht op nationaal en lokaal niveau. In *TNO Publiek* (TNO 2021 P11678). TNO. <https://publications.tno.nl/publication/34638644/4OluwM/TNO-2021-P11678.pdf>

Straver, K., Mulder, P., Middlemiss, L., Hesselman, M., Feenstra, M., & Tirado Herrero, S. (2020). *Energiearmoede en de Energietransitie*. TNO. <https://publications.tno.nl/publication/34637343/rOK4vd/TNO-2020-energiearmoede.pdf>

Van Der Wal, A., Van Ooij, C., Schuurman-Hess, T., Mesdaghi, B., Varkevisser, R. & Wijnhuizen, E. (2024a). Kenmerken van effectieve energiehulp in Nederland. In *TNO Publiek* (TNO 2024 Nr. R11200). TNO. <https://energy.nl/landelijk-onderzoeksprogramma-energiearmoede/>

Van Der Wal, A., Van Ooij, C., & Straver, K. (2023). Effecten van fixers/energiecoaches, renovaties en witgoedregelingen. In *TNO Publiek* (TNO 2023 P10824). TNO. <https://publications.tno.nl/publication/34640993/1EDZiA/TNO-2023-effecten.pdf>

Van Ooij, C., Mesdaghi, B., De Vreede, C. (RVO), Peuchen, R. & Straver, K. (2024b). Verhalen van mensen in energiearmoede. In *TNO Publiek* (TNO 2024 R10989). TNO. <https://publications.tno.nl/publication/34642482/v6vVLZ/TNO-2024-R10989.pdf>

Van Tilburg, X., Schuurman-Hess, T. & Straver, K. (2024c). Energiearmoedebelief bij gemeenten: vooruitgang, variatie, en visie: Halfjaarlijkse monitoring bij gemeenten over de uitvoering van energiearmoedebelief. In *TNO Publiek* (TNO 2024 M10959). TNO. <https://publications.tno.nl/publication/34642488/dV6rTk/TNO-2024-M10959.pdf>

TNO & CBS

Batenburg, A., Hopman, B., Wijnhuizen, E., Dalla Longa, F., Mulder, P., Van Der Meer, L., Geitenbeek, L., & Van Middelkoop, M. (2024). Energiearmoede in Nederland 2019-2023. In *TNO Publiek* (TNO 2024 R10801). TNO. <https://publications.tno.nl/publication/34642676/7qBbUgFJ/TNO-2024-R10801.pdf>

NMU

Natuur en Milieufederatie Utrecht. (z.d.). *Pilot-project FIXbrigade in de provincie Utrecht: Welke lessen hebben we geleerd?* Geraadpleegd op 31 juli 2024 van https://www.nmu.nl/wp-content/uploads/sites/2/2023/10/2023-11-17_Lessonslearned_FIXbrigade_003.pdf

Overig

Energie in Smitsveen. (2023a). *Energie in Smitsveen*: Eindrapportage van de pilot voor provincie Utrecht.

Energie in Smitsveen. (2023b). *Energie in Smitsveen: lessen voor wijkaanpak*. Geraadpleegd van: https://www.energie-in-smitsveen.nl/wp-content/uploads/2023/05/A4_energie-in-Smitsveen-als-leerschool_def.pdf

Energietransitie provincie Utrecht (z.d.). *Toolbox: een kwetsbare wijk betrekken via onderwijs*. Geraadpleegd op 2 augustus 2024 van: <https://www.energietransitieutrecht.nl/onderwerpen/energie-voor-iedereen/toolbox-een-buurt-betrekken-bij-de-energietransitie>

Energy.nl. (z.d.). *Energiearmoede* - *energy.nl*. Geraadpleegd op 1 augustus 2024 van: <https://energy.nl/thema/mens-en-economie/energiearmoede/>

Provincie Utrecht (z.d.). *Inclusieve energietransitie*. Geraadpleegd op 2 augustus 2024 van: <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/energie-en-klimaat/inclusieve-energietransitie>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2023, oktober 17). *CDOKE: Inventarisatie extra budget voor uw plannen*. RVO. Geraadpleegd op 1 augustus 2024 van: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/cdoke/planfinanciering#aanvulling-op-bestaande-uitkering>

Straver, K., Siebinga, A., Mastop, J., De Lidth, M., Vethman, P., & Uytterlinde, M. (2017). *Rapportage Energiearmoede: Effectieve interventies om energie efficiëntie te vergroten en energiearmoede te verlagen* (ECN-E-17-002). ECN. <https://www.tno.nl/media/12054/1-energiearmoede-rapport.pdf>

Servicepunt Energie (2024, februari 5). *Utrechters in actie tegen energiearmoede*. Geraadpleegd van: <https://www.servicepuntenergie.nl/nieuws/utrechters-in-actie-tegen-energiearmoede/>

Stichting Technotrend (z.d.). *Inclusieve energietransitie in Kanaleneiland: met lokale banen energiearmoede bestrijden*. Geraadpleegd op 2 augustus 2024 van: <https://stichtingtechnotrend.nl/inclusieve-energietransitie-kanaleneiland-met-lokale-banen-energiearmoede-bestrijden>

Van Hoepen, M., & Tanke, L. (2024). *De pilot 'fixbrigade'; waar verwachtingen en ambities uiteenliepen: Rapportage lerende evaluatie pilot 'fixbrigade' gemeente Woerden, gemeente IJsselstein en woningcorporatie Cazas Wonen*. Hiemstra & De Vries.

VNG (2023, mei 23). *Verdeling extra geld voor gemeenten tegen energiearmoede*. VNG. Geraadpleegd van: <https://vng.nl/nieuws/verdeling-extra-geld-voor-gemeenten-tegen-energiearmoede>

Bijlage

1. Overzicht energiearmoede per gemeente

Som van Energiearmoede volgens LIHE en/of LI(Z)LEK* (%)

-	2019	2020	2021	2022	2023
Utrecht (PV)	10,5	6,5	7	3,1	3,2
Amersfoort	11	6,4	7,2	3,2	3,4
Baarn	10,2	6,9	7,4	3,7	3,3
Bunnik	5,9	4,4	3,4	2,5	2,1
Bunschoten	6,6	4,2	4,5	2,4	2,2
De Bilt	11,1	8	8,4	3,8	3,7
De Ronde Venen	8,6	5,7	5,8	3,2	2,9
Eemnes	7,4	6,2	6,5	2,9	2,8
Houten	5,8	2,9	3,3	1,2	1,4
IJsselstein	10,2	5,8	6,6	2	2,2
Leusden	6,1	3,9	3,9	1,8	1,6
Lopik	9,2	5,8	5,6	3,3	2,9
Montfoort	6,9	4,7	5,2	2,2	2,1
Nieuwegein	10,1	5,5	6,2	2,3	2,7
Oudewater	11	7,5	7,8	4,7	4,5
Renswoude	8,2	4,4	4,7	2,3	2,1
Rhenen	13,3	8,6	8,6	3,7	3,2
Soest	11,8	7,3	7,5	3,2	3,3
Stichtse Vecht	8,7	5,6	6,1	3,2	3,1
Utrecht	11,2	7	7,5	3,3	3,4
Utrechtse Heuvelrug	10,2	6,2	6,8	3,4	3,1
Veenendaal	14,5	9,2	10,3	4,6	4,7
Vijfheerenlanden	11	6,6	6,8	2,9	2,9
Wijk bij Duurstede	10,6	6,3	6,7	3,1	3,3
Woerden	8,1	4,6	5,1	2,4	2,6
Woudenberg	6,7	4,5	4,9	2,6	2,7
Zeist	15,1	9,7	10,7	4,8	5

*Laag Inkomen, Hoge Energiekosten en/of Laag inkomen, (Zeer) Lage Energetische Kwaliteit

2. Overzicht Noodfonds Energie aanvragen

-	<i>Aantal huishoudens in 2023</i>	<i>Aantal huishoudens in 2024</i>	<i>Aantal aanvragen in 2023</i>	<i>Aantal aanvragen in 2024</i>	<i>Percentage goedgekeurd in 2023</i>	<i>Percentage goedgekeurd in 2024</i>	<i>Gemiddeld uitgekeerd bedrag in 2023</i>	<i>Gemiddeld uitgekeerd bedrag in 2024</i>	<i>Totaal uitgekeerd bedrag in 2023</i>	<i>Totaal uitgekeerd bedrag in 2024</i>
Amersfoort	71.879	71.879	822	1825	73%	53%	629	525	376.246	510.471
Baarn	11.232	11.232	145	300	75%	61%	783	603	84.581	110.950
Bunnik	6.880	6.880	52	92	67%	52%	694	640	24.274	30.740
Bunschoten	8.757	8.757	114	186	75%	62%	695	620	59.773	71.316
De Bilt	19.494	19.494	232	400	70%	58%	812	648	131.558	150.293
De Ronde Venens	19.748	19.748	223	338	74%	55%	853	610	140.714	113.468
Eemnes	40.93	40.93	34	73	62%	62%	759	530	15.929	23.861
Houten	20.964	20.964	162	323	70%	56%	682	482	77.105	87.317
IJsselstein	14.432	14.432	109	221	64%	51%	604	534	42.245	60.330
Leusden	13.749	13.749	129	251	71%	61%	780	543	70.964	83.552
Lopik	5.839	5.839	55	125	82%	64%	819	573	36.836	45.815
Montfoort	5.776	5.776	61	106	79%	55%	844	667	40.532	38.664
Nieuwegein	30.503	30.503	330	700	63%	54%	528	645	110.352	244.579
Oudewater	43.92	43.92	39	71	67%	51%	716	468	18.622	16.835
Renswoude	2.278	2.278	17	35	82%	63%	992	894	13.892	19.663
Rhenen	8.437	8.437	126	172	75%	50%	785	595	73.800	51.163
Soest	21.034	21.034	175	378	74%	53%	811	624	104.622	125.411
Stichtse Vecht	29.022	29.022	215	478	70%	54%	703	592	105.468	153.388
Utrecht	187.640	187.640	1.882	3.888	66%	54%	642	602	796.355	1.260.804
Utrechtse Heuvelrug	21.947	21.947	248	433	76%	62%	829	627	155.924	169.298
Veenendaal	29.071	29.071	405	659	64%	50%	569	564	148.049	185.956

Vijfheerenlan den	24.718	24.718	316	528	67%	51%	652	516	137.579	138.690
Wijk bij Duurstede	10.390	10.390	84	147	68%	59%	659	590	37.556	51.292
Woerden	22.640	22.640	193	390	69%	51%	680	531	90.436	106.103
Woudenberg	5.509	5.509	70	118	67%	69%	878	579	41.276	46.864
Zeist	30.312	30.312	374	597	69%	54%	741	575	191.097	184.122

2. Overzicht provinciale initiatieven voor het tegengaan van energiearmoede

<i>Naam initiatief</i>	<i>Doel</i>	<i>Geleerde lessen</i>
Energie in Smitsveen	1. Bewoners ondersteunen bij het besparen van energie in hun woning 2. Inzicht krijgen in wat bewoners nodig hebben om deel te nemen aan de energietransitie	1. Beschouw een wijkaanpak als proces van koppelkansen 2. Wees geduldig en nieuwsgierig 3. Ga naar bewoners toe en weet wat bewoners beweegt 4. Bouw vertrouwen op en zorg voor transparantie 5. Benut de kracht van lokale partijen en bewonerscomités
Inclusieve energietransitie Kanaleneiland	1. Energiearmoede bestrijden 2. Tekort aan technisch geschoolden in de energie-transitie verminderen 3. Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans bieden tot werkzame participatie 4. Participatie in de energietransitie aanjagen 5. Buurbewoners laten deelnemen aan energiebesparende initiatieven	1. Betrek lokale partners om verschillende zaken die spelen in een wijk samen te brengen 2. Gebruik formeel onderwijs om kinderen/ouders meer te leren over de energietransitie en energiebesparende maatregelen 3. Leid buurtbewoners op tot energiekussers- en coaches via werktrajecten en kennismakelaars voor praktische vaardigheden en kansen op de arbeidsmarkt 4. Organiseer extra activiteiten in de buurt om bewoners te betrekken
Utrechtse FIXbrigades	1. Voorkomen van (energie)armoede 2. Terugdringen van CO₂-uitstoot 3. Opleiden van vakmensen voor de energietransitie	1. Werk zoveel mogelijk met lokale mensen en organisatie (deur-tot-deur) contact 2. Betrek het sociaal domein 3. Zorg dat de FIXbrigade aansluit bij een breder energiebesparingsaanbod 4. Begin met een wijkaanpak in samenwerking met woningcorporaties 5. Sta open voor koppelkansen 6. Maak gebruik van de diensten van de FIXbrigade.nl 7. Neem de tijd
FIXbrigade Woerden en IJsselstein	1. Beperken van (energie)armoede 2. Terugdringen van CO₂-uitstoot 3. Opleiden van vakkrachten voor de energietransitie 4. Samenwerken met andere initiatieven	1. De samenwerking tussen partijen is blijvend, investeer hierin 2. Start vanuit een gedeelde ambitie én een gedeelde doelstelling 3. Bespreek de samenwerking en zorg dat rollen en verantwoordelijkheden duidelijk zijn 4. Gebruik een pilot om te bouwen aan de samenwerking en organisatiestructuur 5. Verknoop de verschillende initiatieven aan elkaar en zorg voor afstemming. 6. Maak meer gebruik van de kennis en ervaring van de FIXbrigade Nederland

<i>Naam</i>	<i>Kenmerken adviseurs</i>	<i>Financiering project</i>	<i>Stakeholders en partners</i>	<i>Kosten</i>	<i>Koop-of huurwoningen</i>
-------------	----------------------------	-----------------------------	---------------------------------	---------------	-----------------------------

Energie in Smitsveen	Inwoners van Soest (energiecoaches) die op vrijwillige basis mede-inwoners willen helpen hun woning energiezuinig te maken. Daarnaast worden bewoners opgeleid als energiekluuser.	Provincie Utrecht	Energie Actief Soest Welzijnsorganisatie Balans Woningcorporatie Portaal Schuldhulpmaatje Soest Vrijwilligersorganisatie Present Gemeente Soest Duurzaam bouwloket (energieloket gemeente Soest) Hogeschool Utrecht	Subsidie provincie Utrecht €189.081,-	Beide
Inclusieve energietransitie Kanaleneiland	Lokale mensen die een opleiding hebben gehad tot klusser of energiecoach	Provincie Utrecht Gemeente Utrecht Instituut GAK	Stichting Technotrend Energie-U Energiebox Utrecht Wijkcoöperatie Kanaleneiland de Beroepentuin Herman Brood Academie	Subsidie provincie Utrecht €145.000,-	Voornamelijk sociale huurwoningen
Utrechtse FIXbrigades	Leermeester/leerling-constructie. Leermeester is een geschoolde en ervaren kracht, de leerling vaak mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Leer-werktraject	Provincie Utrecht Gemeente Nieuwegein Gemeente Amersfoort Gemeente Houten Gemeente Woerden Gemeente IJsselstein	NMU Regiocoördinator Utrecht van FIXbrigade NL FIXbrigade.nl Provincie Utrecht	Onbekend	Beide
FIXbrigade Woerden en IJsselstein	Leermeester van aannemersbedrijf ingehuurd door woningcorporatie en leerlingfixers van uitvoeringsorganisatie Ferm Werk en WIL Lekstroom	Provincie Utrecht Gemeente Woerden Gemeente IJsselstein	Gemeente Woerden Gemeente IJsselstein Woningcorporatie Cazas Wonen FIXbrigade NL Ferm Werk WIL Lekstroom Aannemersbedrijf Weijman	Subsidie provincie Utrecht €51.246 Project schat kosten in op gemiddeld €544,81 per woning	Beide

Naam	Resultaten aantal geholpen huishoudens	Resultaten uitgevoerde maatregelen	Resultaten CO₂- reductie	Resultaten bespaarde €	Bronnen
Energie in Smitsveen	750	Kleine energiebesparende maatregelen zoals het plakken van radiatorfolie en tochtstrips en het installeren van waterbesparende douchekoppen.	238.816 kg per jaar	Onbekend	<u>Energie in Smitsveen - lessen voor wijkaanpak</u>
Inclusieve energie-transitie Kanalen-eiland	400	Ledlampen Radiatorfolie Isolerend raamfolie Waterbesparende douchekoppen	Onbekend	Gemiddeld €132 per jaar per huishouden	<u>Inclusieve energietransitie in Kanalen-eiland: met lokale banen energiearmoede bestrijden Stichting Technotrend</u>
Utrechtse FIXbrigades	Onbekend	Kleine en middelgrote energiebesparende maatregelen o.a. dichten van kieren en plakken van tochtstrips	Onbekend	Onbekend	<u>2023-11-17 Lessonslearned_FIXbrigade_003.pdf</u>
FIXbrigade Woerden en IJsselstein	213 (151 woningen gemeente Woerden 62 woningen gemeente IJsselstein)	Ledlampen Tocht- en dorpelstrippe n	Onbekend	Onbekend	<u>2024_04_24 Rapportage lerende evaluatie fixbrigade.pdf</u>